

Länsstyrelsen
Blekinge

Att vårda ett

BYGGNADSMINNE

ISSN: 1651-8527

Tryckeri: Danagård LITHO, 2022

Utgivare: Länsstyrelsen Blekinge, 371 86 Karlskrona

Att vårda ett

BYGGNADSMINNE

Att äga ett byggnadsminne är en viktig uppgift. Du som äger och förvaltar något av Blekinges byggnadsminnen bidrar till att länets mest värdefulla kulturmiljöer kan bevaras och utvecklas för framtida generationer. Här kan du läsa om det regelverk som finns kring vården av ett byggnadsminne.

Blekinge blev svenskt vid freden i Roskilde år 1658 efter att växlat mellan dansk och svensk tillhörighet. Tidiga medeltida städer är Ronneby och Sölvesborg. Städer som funnits, men som i dag återstår som fornlämningar är Elleholm, Lyckå och Avaskär. Holje är det som vi i dag kallar Olofström och fiskeläget Bodekull blev Karlshamn under 1600-talet. Kristianopel, som fått sitt namn efter den danske kung Kristian IV, anlades år 1599.

Örlogsstaden Karlskrona grundades år 1680 av kung Karl XI. Han ville bygga en strategisk försvarsanläggning i det karga och kuperade skärgårdslandskapet. Denna snabba och strukturerade etablering skapade miljöer som är så unika att de har utpekats som världsarv av Unesco. Flertalet av de byggnadsminnen som finns i Karlskrona är en del av världsarvet.

Blekinge kallas ibland Sveriges trädgård och dess natur med kullar, grönska och lövträd i mjuka, oregelbundna former har liknats vid en stor engelsk park. När Selma Lagerlöf skildrade Blekinge i Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige beskrev hon det varierande landskapet som en trappa med tre trappsteg; skogsbygden i norr, mellanbygden och strandbygden i söder.

Länets byggnadsminnen återfinns i alla dessa ”trappsteg”. De flesta ligger dock i strandbygdens städer med sina många borgargårdar och byggnader inom försvarsväsendet. Ett av Blekinges äldsta byggnadsminnen är Möllerydsstugan vid Johannishus gods. Det är en sydgötisk högloftsstuga med mycket ålderdomlig karaktär. Äldsta delen är från 1600-talet. Blekinges yngsta byggnadsminne är Portalkran 14 från 1960 som får representera Karlskronavarvets utveckling under 1900-talet.

Hur blir ett byggnadsminne till?

Den första möjligheten att skydda bebyggelse i Sverige tillkom genom en förordning 1920. Då registrerades 168 byggnader i landet som värdefulla. Först 1960 antogs en byggnadsminneslag som till stor del gäller fortfarande. 1989 infördes en ny kulturmiljölag där skyddet utökades till att även gälla bebyggelseområden med parker, trädgårdar eller andra anläggningar.

Det finns både statliga och enskilda byggnadsminnen. De statliga byggnadsminnena hanteras av Riksantikvarieämbetet. Tillsynsansvaret för Sveriges runt 2200 enskilda byggnadsminnen ligger hos länsstyrelsen. Den här skriften berör de enskilda byggnadsminnena.

En byggnad som har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde eller som ingår i ett bebyggelseområde med synnerligen högt kulturhistoriskt värde kan skyddas som byggnadsminne. Vem som helst kan väcka fråga om en byggnadsminnesförklaring. Frågan ställs till oss på länsstyrelsen som bedömer om byggnaden kvalificerar sig till att bli ett byggnadsminne. Om den blir aktuell som ett byggnadsminne utformas skyddsbestämmelser kring byggnaden och dess närhet i samråd mellan ägaren och länsstyrelsen.

Vad står i byggnadsminnesbeslutet?

Till varje byggnadsminne hör ett byggnadsminnesbeslut. Det innehåller en motivering till byggnadsminnesförklaringen. I beslutet står det vilka byggnader som är skyddade och vilka skyddsbestämmelser som gäller. Skyddsbestämmelserna kan också innefatta ett område runt byggnaderna. De utformas så att de kulturhistoriska värdena kan bevaras i största möjliga utsträckning. Eftersom skyddsbestämmelserna inskränker ägarens möjligheter att disponera över sin egendom så krävs det att byggnadsminnets kulturhistoriska värde är tydligt formulerat och motiverat.

Byggnadsminnesbeslutet finns arkiverat hos länsstyrelsen och det kan också laddas ner från Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister.

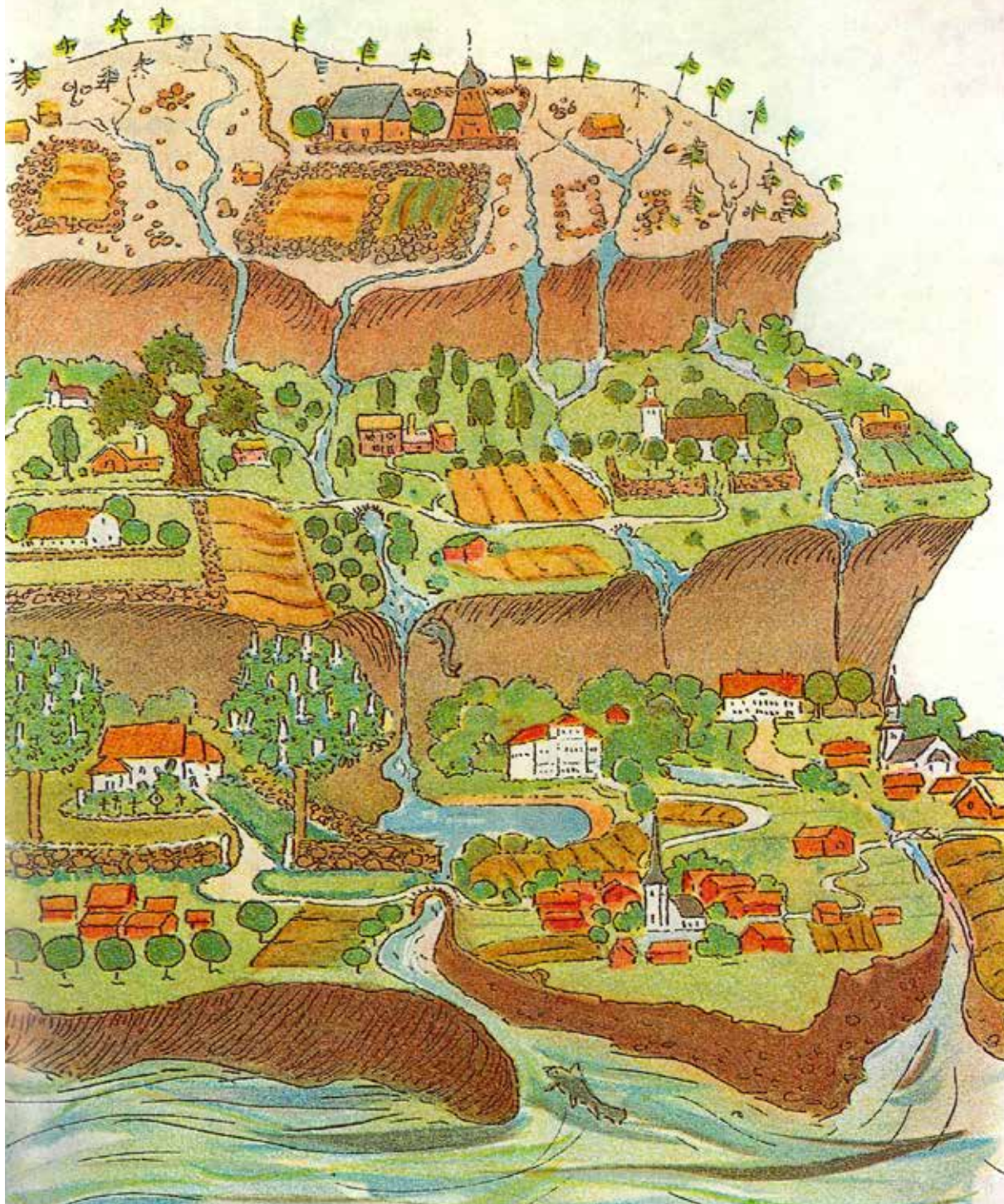
När behöver jag söka tillstånd?

Som fastighetsägare behöver du tillstånd från länsstyrelsen för att göra ändringar som strider mot byggnadsminnets skyddsbestämmelser. Det kan exempelvis handla om ändring av en planlösning, en tillbyggnad eller ny färgsättning. Kontakta länsstyrelsen innan du ska genomföra ändringen för att vara på den säkra sidan om du behöver ett tillstånd.

Åtgärder av underhållskaraktär kräver oftast inte tillstånd, men det är ändå lika viktigt att du använder dig av rätt material och metoder. Vissa ändringar kan också kräva andra tillstånd, till exempel bygglov eller tillstånd för att fälla träd. Om kulturmiljön och naturmiljön har olika intressen samråder länsstyrelsen internt för att hitta en väl avvägd balans mellan olika lagstiftningar.

Du kan ladda ner en blankett för tillståndsansökan på länsstyrelsens webbplats.

„Trappan med de tre trappstegen.“

Blekingetrappan – illustration av Otilia Adelborg som bodde i Karlskrona som barn. Hon föddes år 1855 i Tygmästarebostället vid Gröna gången, en byggnad vid Chapmans boställe som idag är statligt byggnadsminne.

När behövs en medverkande antikvarie?

Vi på länsstyrelsen kan i olika beslut ha som villkor att en antikvarisk expert ska följa byggprocessen vid en ändring. Antikvarien ska dokumentera arbetet och fungera som samrådspartner för ägaren och den entreprenör som utför arbetet när antikvariska frågeställningar dyker upp under arbetets gång. Det är ägaren som utser vem som ska vara antikvarie. Länsstyrelsen ställer krav på att antikvarien ska ha adekvat utbildning och erfarenhet. En av antikvariens viktigaste uppgifter är att dokumentera ändringar och arbeten i en antikvarisk slutrapport.

Samråd innan ändring

Vid ändringar på ett byggnadsminne ska du kalla länsstyrelsen till samråd för att diskutera förändringens påverkan på byggnadsminnet och vilka tillstånd som krävs. Antikvarierna på länsstyrelsen finns alltid tillgängliga för rådgivning.

För att arbeten på ett byggnadsminne ska utföras med rätt metoder och material rekommenderar vi att en antikvarie tar fram en arbetsbeskrivning vid projekteringen av en ändring. Vid behov kan vi begära in en antikvarisk konsekvensanalys som utförs av en antikvarie. Konsekvensanalysen ska utreda ändringens påverkan på byggnadsminnets kulturhistoriska värde. Detta kan exempelvis bli aktuellt vid större tillbyggnader eller ny bebyggelse inom byggnadsminnets skyddsområde. Motiveringen till ändringen är mycket viktig för att ändringen ska kunna godkännas.

Kan jag få bidrag till mitt byggnadsminne?

Du som ägare har stora möjligheter att få bidrag för vården av ett byggnadsminne. Bidrag fördelas till åtgärder som är fördyrande därför att de ska utföras på ett sätt så att byggnadens kulturhistoriska värde inte minskar. Det kan exempelvis vara bidrag till:

- Att använda sig av rätt material och metoder – arbeten som genererar en så kallad antikvarisk överkostnad.
- Att restaurera och underhålla byggnader som inte längre används men som bidrar till bibehållandet av byggnadsminnets kulturhistoriska värde. Sådana byggnader brukar kallas för överloppsbyggnader.
- Olika typer av kunskapsunderlag, exempelvis en vård- och underhållsplan eller en antikvarisk konsekvensanalys eller förprojektering.
- Kostnader för den medverkande antikvarien.

Ägaren brukar sällan få bidrag till hela den antikvariskt motiverade kostnaden. Andelen bidrag ligger mellan 50–90%.

Du ansöker om bidrag genom att fylla i en blankett som finns på länsstyrelsens hemsida. För att bäst kunna fördela bidragen behöver vi din ansökan senast den 31 oktober året innan arbetet planeras att utföras. Du kan inte ansöka om bidrag för åtgärder som har påbörjats eller som redan har utförts.

Interiör, Skottsbergiska gården, Karlshamn

Byggnadsminnets lathund

7:2- förordningen (2010:1121)

Kulturmiljövårdsbidraget är statliga medel som får lämnas till kulturmiljövårdande insatser. Handläggning av kulturmiljöbidraget sker hos länsstyrelsen och det är i 7:2-förordningen som det anges hur hanteringen av bidraget ska handhas.

Antikvarisk medverkan

Länsstyrelsen har i samband med tillstånd enligt kulturmiljölagen (1988:950) (KML) eller vid bidragsgivning enligt förordningen (2010:1121) om bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer möjlighet att villkora att arbeten ska utföras under antikvarisk medverkan. En viktig uppgift för antikvarien är att dokumentera arbetet och att vara rådgivande vid olika frågeställningar som kan uppkomma under arbetets gång. Det är den som ansöker om tillstånd eller bidrag som anlitar antikvarisk medverkande. För att länsstyrelsen ska godkänna sökandes förslag på antikvarisk medverkande krävs att personen har en adekvat utbildning, t.ex. en akademisk examen med bebyggelseantikvarisk inriktning, goda kunskaper om byggnadsvård och berörd lagstiftning samt erfarenhet av antikvarisk medverkan.

Antikvarisk konsekvensanalys

En analys av en planerad förändring vid ett byggnadsminne. Analysen ska beskriva en åtgärd och dess påverkan på platsens kulturhistoriska värden. Analysen utförs av en antikvarie.

Antikvarisk rapport

Dokumentation och rapportskrivning genomförs i de flesta fall av den medverkande antikvarien. Syftet med rapporten är att redovisa vad som har genomförts och hur arbetet har utförts. Rapporten blir en offentlig handling och kan fritt spridas. Eftersom medverkande antikvarie arbetar på uppdrag av sökande är det sökandes ansvar att rapporten inlämnas till länsstyrelsen i rätt tid och innehåller allt det som länsstyrelsen efterfrågar. Rapporten anpassas efter åtgärdens omfattning.

Biotopskyddet

Biotopskyddsområden är biotoper som på grund av sina särskilda egenskaper är värdefulla livsmiljöer för hotade djur- eller växtarter, eller som

annars är särskilt skyddsvärda. Genom att skydda sådana naturmiljöer förbättras förutsättningarna för att långsiktigt bevara den biologiska mångfalden. Skyddet bidrar också till att Sverige uppfyller FN:s konvention om biologisk mångfald, samt de nationella miljökvalitetsmål som riksdagen har antagit. För byggnadsminnesägaren kan ansökan om dispens bli aktuell vid ändring av träd i alléer och ändringar på murar.

Byggnadsminnesbeslut

I byggnadsminnesbeslutet anges en motivering till varför byggnadsminnet har blivit ett byggnadsminne. Där finns också byggnadsminnets skyddsbestämmelser definierade.

Byggnadsminnesregistret

All dokumentation kring ett byggnadsminne som finns tillgänglig hos länsstyrelsen. Exempelvis antikvariska rapporter, byggnadsminnesbeslut, tillståndsbeslut och vård- och underhållsplaner.

Kulturhistoriskt värde

Materiella och immateriella företeelser om människors livsvillkor i skilda tider. Värdet kan förmedla kunskaper om och förståelse av olika skeenden och sammanhang av vår historia.

Kulturmiljöbidrag

Om du ska vårda eller restaurera en kulturhistoriskt värdefull byggnad eller miljö kan det innebära extra kostnader. Du kan söka bidrag om du exempelvis behöver använda ett särskilt material eller en speciell byggnadsmetod för att bevara det kulturhistoriska värdet.

Kulturmiljölagen KML

Genom kulturmiljölagen anger samhället grundläggande bestämmelser till skydd för viktiga delar av kulturarvet. Lagen innehåller bland annat bestämmelser för skydd av värdefulla byggnader liksom fornlämningar, fornfynd, kyrkliga kulturminnen och vissa kulturföremål. Kapitel 3 handlar om byggnadsminnen.

Miljöbalken

Miljöbalken trädde i kraft 1 januari 1999. Syftet med miljöbalken är att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer kan leva i en hälsosam och god miljö. Många bestämmelser som ingick i tidigare miljölagstiftning har fått en vidare tillämpning i

och med miljöbalken. Byggnadsminnen berörs ibland av biotopskyddet och lagstiftning för särskilt skyddsvärda träd.

Skyddsbestämmelser

Skyddsbestämmelserna anger på vilket sätt en byggnad eller anläggning ska vårdas och underhållas. I bestämmelserna ska det tydligt framgå vilka delar av byggnaden eller anläggningen som är skyddade. Där ska det framgå vilka åtgärder som behöver tillståndsprövas och vilka som kan utföras utan prövning.

Särskilt skyddsvärda träd

Till särskilt skyddsvärd träd räknas:

- *Jätteträd:* Levande eller döda träd som är grövre än en meter i diameter på det smalaste stället under brösthöjd.
- *Mycket gamla träd:* Levande eller död gran, tall, ek och bok som är äldre än 200 år. Övriga trädslag som är äldre än 140 år.
- *Grova hålträd:* Levande eller döda träd som är grövre än 40 cm i diameter i brösthöjd med utvecklad hålighet i huvudstammen.

Avverkning av särskilt skyddsvärda träd ska alltid anmälas för samråd hos länsstyrelsen.

Överloppsbyggnad

En byggnad som tidigare haft en funktion, men som inte längre används. Det kan exempelvis vara en gammal kvarn, en övergiven lada eller en annan övergiven ekonomibygnad.

En överloppsbyggnad som bidrar till gårdsbilden

Viktiga länkar

Kulturmiljölagen

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/kulturmiljolag-1988950_sfs-1988-950

Bebyggelseregistret

<https://www.raa.se/hitta-information/bebyggelseregistret-bebr/>

Länsstyrelsen Blekinge

<https://www.lansstyrelsen.se/blekinge/>

Kontakt

blekinge@lansstyrelsen.se

010-224 00 00

Den här skriften har tagits fram av Länsstyrelsen Blekinge. Syftet är att informera om vård av byggnadsminnen och den lagstiftning som berörs.

Länsstyrelsen
Blekinge